

als „backs” en uw koning in de „goal”. Als „referee” de minister van Sport en Toerisme. Heusch: het sportterrein is nog het eenig strijdperk, waar een kleine natie haar „heilige, traditioneele, nationale rechten” tegen de aanvallen eener groote mogendheid met kans op zegevieren kan verdedigen”.

Zie, wanneer dit was geschreven door Frans Coenen in den Nieuwen Amsterdammer, ik zou het gemakkelijk herkennen als ironie, spot, bitterheid, en het is ook zeer goed mogelijk dat Buijsse het zóó gelezen wil hebben, maar duidelijk is dat niet en ik-voornij ben er nog zoo zeker niet van. Dat over het sportnieuws als het „interessantste” in de courant en wat dan volgt over den voetbalwedstrijd doet wel sterk aan vordemalhouderij denken, maar.... Buijsse is een sportsman. Ik twijfel.... En dan vraag ik, waarom deze pagina in dit boekje? Ik weet wel, dat zij precies is overgedrukt uit Groot-Nederland van Maart 1914 — toen niemand nog aan oorlog dacht! — maar was dat nu wel zoo noodig geweest, dat overdrukken? Hechte Buijsse zooveel aan dit dagboekblad, ook ná den duitschen inval in zijn vaderland? Vond hij juist deze pagina zoo welgeslaagd, zoo mooi, of zoo geestig? Ik niet! En, in een boekje uitgegeven na Augustus 1914, vind ik haar onaangenaam om te lezen. Men heeft het Stijn Streuvels zoo kwalijk genomen, dat hij de regeering van zijn land critiseerde, nu reeds, en welwillende woorden over had voor sommige duitsche individuen. Me dunkt, hier staat nog heel wat anders! Dat met de kleine, nietige mogendheid, waarvan in mijn citaat sprake was, natuurlijk België niet bedoeld kan worden, doet niets ter zake. Ook België, in vergelijking met Duitschland, is een kleine, nietige mogendheid.

Geschreven, allicht, in 1913, en gepubliceerd in Maart 1914, waren deze volzinnen van Buijsse zeer begrijpelijk, misschien wel plausibel, maar waarom liet hij ze overdrukken en verschijnen in 1915, zonder zelfs een enkel woord (een voorwoord of

nawoord b.v.) ter aanduiding van zijn tegenwoordig standpunt. Zijn meening erin uitgesproken, wanneer zij niet ironisch moet worden opgevat, is toch te heftig gezegd om veel indruk te maken. Wie zich zoo opwindt, zou, zonder opgewondenheid, misschien wel heel anders spreken....

Overigens heb ik van vele bladzijden in dit kleine dagboekje dankbaar genoten. Niet zoo zeer van de natuurbeschrijvingen, hoe geestdriftig die soms ook zijn. Buijsse is daar niet heelemaal de man voor. Ondanks zijn voorliefde voor het landelijk leven is hij een te stadsch en te wereldsch heer om het te beschrijven met al zijn nuances, zooals een echte plattelandsbewoner, die goed schrijft, zooals b.v. Streuvels dat kan. Buijsse's termen voor de natuur zijn tamelijk banaal-lyrisch, hij ziet de nuances niet, hij schrijft er misschien wel te schielijk over, n.l. voor hij zich volkomen ingeleefd heeft. Daar tegenover: wat een geestige kerel toch, en welk een uitnemend verteller! Als hij iets vertelt is alles dadelijk geheel in orde en luisteren wij geboeid. En ook wanneer het er alleen om te doen is, treffende of vermakelijke opmerkingen te maken. Zoo iets als dit b.v.:

„18 April. Wind in de stad! Buiten, als het waait, stroomt een lange, frisch-gezonde adem door de lucht. Je kunt hem mee of tegen hebben; hij kan hinderlijk of prettig wezen; maar je weet ten minste wat je er aan hebt: hij is niet verraderlijk. In de stad duwt hij je nu eens voort, houdt je een oogenblik daarna weer tegen, rukt om een hoek je hoed af, slaat om een tweeden hoek stof en vuil papier in je gezicht, blaast op uit den grond, valt op je neer van de daken. Nooit heb je rust, nooit kan je hem een seconde vertrouwen; hij is als een grijnzende plaaggeest, die overal en nergens is en je voortdurend bestookt en achtervolgt. Ik haat den wind in de stad als een boosaardige kracht, die niets dan kwaads en nooit iets goeds of nuttigs verricht”.

Ook dit vind ik aardig (het werd op 20 April geschreven):

„Zij is mij lief, de stille, weemoedsvolle maan; haast liever dan de zon. Zij komt, zij gaat, verdwijnt en keert terug, steeds onverwacht en anders. Telkens brengt zij een verrassing, omdat men haar niet elken dag geregeld en gelijkvormig kan verwachten. Wanneer zij in rust is vergeet men haar. Doch nauwelijks schijnt haar eerste, fijne zilversikkeltje weer aan het donkerblauw uitspannel, of men voelt haar oude, trouwe liefde, die o n s niet vergeten heeft”.

Een allergenoeglijkst, fijn-humoristisch verhaaltje is dat van Fontje, het jongentje dat dagelijks melk brengt bij Buijsse, daarvoor een klein foetje krijgt, maar dit op een goeden dag weigert. Waarom? Men weet het niet. Tot het dienstmeisje er achter komt. 't Is omdat Fontje zoo graag eens in die mooie automobiel zou willen meerrijden, en het „recht” daartoe verdienen wil! Is 't anders niet? Natuurlijk mag hij nu dadelijk mee. Meniere Buijsse verwacht daar zelfs een uitbundig plezier van. Maar mis, hoor! (bl. 84): „Zet ou moar op ou gemak, manneken, leun maor tegen 't kussen, drong ik aan. En dat deed hij ook even, doch dadelijk weer schoof hij naar voren en bleef daar stok-stijfjes zitten op het randje, de oogjes star-gepried op de dreunende motorkap. Door geen enkel woord uitte hij wat in hem omging”. Teleurgesteld komt Buijsse thuis en vertelt aan zijn dienstmeisje, dat het tochtje met Fontje hem geen succes is gebleken. „Maar meniere toch! roept het meisje met van verbazing in elkaar geslagen handen en op een toon vol verontwaardiging en blaam.” En nu volgt: „17 Mei. Ik heb mij totaal vergist: Fontje is daareven met de melk aangekomen en heeft tegen het meisje gejubeld van geluk over het auto-tochtje. Het meisje heeft hem beknord: „meniere peist da ge 't nie giestig gevonden 'n hêt!” waarop Fontje geantwoord heeft dat hij het ongelooflijk „giestig” heeft gevonden,

maar het mij niet heeft durven zeggen.

„Heeft hij weere zijn drijngeld aangenomen?”

„Neen hij, meniere, hij es kompleet zot! Hij is rechte naor de schole toegeleupen om aan d'ander jongens over den automobiel te goan vertellen!”

Zou men mij nu vragen of ik zulke bladzijden op gelijke hoogte stel met Buijsse's beste werk — zijn „Ezelken”, zijn „Bolleken”, zijn „Jeugd” — of ik ze vind: goede litteratuur, dan zou ik daar niet gaarne volmondig ja op antwoorden. Goede litteratuur vind ik ze niet bepaald, ik vind ze eigenlijk niet meer dan betere journalistiek, maar dat was hier ook immers de bedoeling? Een dagboek is de oervorm van een „journal”. Deze dingetjes zijn „de jour en jour” geschreven. Zóó moeten ze dus ook gelezen worden, en zoo zijn ze zeer genietbaar. Ik voel dat ik onbescheiden word, maar ik kan toch niet laten u tot slot nog één citaatje te geven. Het vertoont Buijsse op zijn leukst, het is zeer typeerend. Fijn geestig, leuk, langs-z'n-neus-weg geestig:

„10 Augustus. Uitgeleden, gevallen en voet verzwikt. En moet gemasseerd worden. Ik heb de keuze tusschen een masseur en een masseuse. Ik verkies de masseuse.

„Het geeft den druk-bewegelijke wel een gevoel van zalige rust als hij voor een poos tot stilzitten gedwongen wordt. 't Is werkelijk een luxe, maar een nogal pijnlijke luxe, want het is toch af en toe een kleine foltering.

„Maar een man moet zich flink houden tegenover een vrouw. En de fysieke pijn, door een vrouwehand veroorzaakt, heeft ook iets heel eigenaardigs. 't Is als 't ware de revanche van de zwakke vrouw over den sterken man. Je lijdt, je bent kwaad en toch moet je lachen omdat je, sterke man, door een vrouwehand zoo overwonnen en gemarteld wordt. En als het minder pijnlijk wordt dan zie je weer de vrouw in de masseuse: een slanke gestalte, die niet zonder sierlijkheid vóór je gebogen zit; een hoofd, netjes gekapt, met aardig springend blond

haar, en wangen, warm-roze van de inspanning, die in een fijn profil-perdu door lange wimpers overschaduwde worden.

„De pijn is minder scherp, terwijl je dat alles zoo'n beetje analyseert”.

Al schrijvende erover, ben ik gaan merken, dat ik dit zeer echte boekje toch eigenlijk een beter hart toedraag, dan ik zelf wel meende. Des te meer jammer van die eene bladzij. . . . voor mijn gevoel ten minste! H. R.

JUST HAVELAAR, Vincent van Gogh, geïllustreerd, (Handboekjes Elck 't Beste, onder leiding van L. Simons), Amsterdam, Maat^{ij} voor Goede en Goedkoope Lectuur, zonder jaartal.

Een zeer geestdriftig boekje over Van Gogh. En zeer innig tegelijk; zoo warm, met zulk een „entrain”, en zoo futtig geschreven als wij dat van Havelaar gewoon zijn. Dit goedkoope uitgaafje zal weer menigeen tot de erkenning van Vincents groote persoonlijkheid brengen.

En, ik zou haast zeggen: afgezien van Vincent, wat een stoutmoedige en fijne dingen staan er in dit kleine boekje, wat een doorleefde en juiste opmerkingen. Ik ben zoo vrij er hier een paar te citeren.

Havelaar vergelijkt de 19e eeuwse hollandsche schilderkunst met de 17e eeuwse en zegt dan: „Wat nu was er geworden van die ruime levensliefde en van die eenheid tusschen de deelen der samenleving, tusschen den mensch en zijn omgeving, tusschen heel het volk en zijne kunstenaars? — Het oude Holland was herleefd, maar 't was een land van koeien en molens geworden. . . . of althans van 't licht en de atmosfeer. („Ik schilder geen koeien, ik schilder de zon” zei de vee-schilder Maris). De kunstenaar leefde niet meer het leven van zijn volk geestelijk mee”.

Wordt niet deze laatste opmerking van steeds méér kanten gehoord? En is dit niet méér dan kritiek, n.l. tevens een uiting van verlangen naar breeder, sociale kunst? Het gaat komen, het komt al van alle zijden! De

kunstenaars gaan zich weer deel van de samenleving voelen. De ivoren torens hebben afgedaan!

Mooi is ook dit:

(blz. 27). „Wie tusschen zich en zijn omgeving disharmonie voelt en zijn teleurstelling daarover in bitterheid uit kan klagen, — die ervaart tenminste reeds een soort geestes-bevrijding, een verlossing haast; maar wie in zijn ziel die omgeving genegen blijft en toch maar zelden van zijn zachte gevoelens kan doen blijken, wie berouw voelt over elk te heftig woord dat hem ontviel, die lijdt meer dan de anderen ooit vermoeden”.

En dit:

(bl. 38). „Niet de kommer en de nood zijn van een groot man belangrijk, maar de wijze, waarop hij die doorstond. Niet dat Vincent armoede, miskening, ziekte en levensvereenzaming had te lijden, is aangrijpend, maar dat hij zijn zwaren bestaansstrijd met zoo'n prachtigen eenvoud en moed doorworstelde, dat hij in alles gewetensvol bleef, dat hij altijd het bijkomstige als bijkomstig bleef begrijpen, dat hij altijd zijn bitterheid overwon, dat hij altijd de liefde en 't levensgeloof behield van zijn edelmoedig hart, dat hij altijd vergaf wie hem vijandig waren, dat hij altijd trachtte te begrijpen en nooit zich zelf beklaagde, dat hij — door alles heen — de sereniteit van ziel bewaarde, waaruit die mannelijke opgewektheid voortkwam, die zoo ontroeren kon daar zij zoo groot is”.

Waarlijk, dit is een boekje om te lezen en óver te lezen, en dat niet alleen om Vincent van Gogh, maar ook om Just Havelaar.

H. R.

DR. J. D. BIERENS DE HAAN, Goethe's Faust, (Handboekjes Elck 't Beste, onder leiding van L. Simons), Amsterdam, Maat^{ij} voor Goede en Goedk. Lectuur, zonder jaartal.

DR. J. D. BEERENS DE HAAN, Dante's Mystische Reis, Amsterdam, S. L. van Looy, 1914.

De woorden waarmee ik mijn aankondiging van Havelaar's Vincent van Gogh

besloot zijn, mutatis mutandis, ook op de hierboven genoemde boekjes toepasselijk; ook deze leze men, ook al kent men Faust en de Divina Comedia van buiten, om Bierens de Haan. Er zijn trouwens meer punten van overeenkomst tusschen de beide hollandsche schrijvers wier laatsten arbeid ik hier voor me heb. Beiden zijn zij liefdevol en geestdriftig, beiden hebben zij iets van den ijverenden prediker, maar toch méér van den geïnspireerden kunstenaar. De heer Bierens de Haan is ouder, harmonischer; hij is ook meer filosoof. Maar de jonger, onstuimiger Havelaar sleept u dan ook meer mede, of drijft u voort.

Het boekje over Goethe's Faust is overigens wel precies wat de heer Simons voor zijn serie verlangd zal hebben: een zeer helder, duidelijk en eenvoudig, een echt volksboekje. Dat over Dante is fijnere kost. Het geeft ook nieuwe inzichten en — als ik mij niet bedrieg — een nieuwe opvatting van Dante's geheele oeuvre. Ik acht het niet mijn taak daarop hier verder in te gaan. Een kort exposé zou trouwens vrijwel onmogelijk zijn, Men leze dus, men leze, men verrijke zich, en geniete. Niet het minst van Bierens de Haan's eenvoudig-klaar stijl, beheerscht, maar nooit doodgewekt, altijd aansprekend, frisch en krachtig — 't is als hoorde men de levendestem.

Wel beiden echte, vólle menschen, deze heeren Havelaar en Bierens de Haan. Tijdgenooten om trotsch op te zijn — al staan ze misschien niet op het keuzelijstje van den Nieuwen Groene!

H. R.

M. H. VAN CAMPEN, Over Literatuur, Critisch en Didactisch (Nederlandsche Bibliotheek, onder leiding van L. Simons), Amsterdam, Maat^j voor Goede en Goedkoope Lectuur, zonder jaartal.

En ziehier nog een ander echt en vól mensch, M. H. van Campen, een geestdriftige, ook hij, een schoonheidzoeker en denker over schoonheid en kunst. En ook weer een weinig een prediker, didactisch

aangelegd, gaarne en goed doceerend, nooit „schoolmeesterlijk”.

Ik lees hem altijd met innig genoegen, ofschoon hij mij weleens ongeduldig maakt. Hij kan n.l. zoo afdwalen, zich laten gaan op zijpaden, door toevallige wendingen van zijn stijl voor hem geopend. Hij is een voortreflijk stilist, maar, ofschoon eenvoudig van hart, zoo verzot op stijl, dat hij — als een verliefde jongen — zich nu en dan door zijn aanbedene op den kop laat zitten. Nu en dan, zeg ik hoor! Meestal is hijzelf de heerscher, en dat hoort ook zoo, niet waar?... tenminste — laat ik voorzichtig zijn — waar het geen aanbeden vrouwen, maar aanbeden stilistische fraaiigheden betreft.

Kijk, als ik nu Van Campen was, dan zou ik zeker nog een heele of halve pagina op deze vergelijking, van stijl met vrouwtjes, doorgaan, er misschien aardige dingen over zeggen, maar u tevens lichtelijk ongeduldig maken, want gij zijt dit stukje gaan lezen, niet om een stilistisch rondedansje met mij te maken, maar om te weten wat ik te zeggen heb over M. H. van Campen en zijn boekje over Litteratuur.

Nu, als ik dit heele boekje eens met u doorging, bladzij na bladzij, critiek na critiek, zou ik er heel wat over te zeggen vinden. Maar, de opmerking is al meer gemaakt (o.a. door mij): critiek op critiek — men kan ten slotte wel aan den gang blijven en wij hebben ook betere dingen te doen. Ieder moet zijn zegje maar hebben. En als dat zegje goed gezegd wordt, en als dan tevens hij die 't zegt een mensch is als van Campen, dan is het prachtig, dan doet hij ons genieten. Maar er is ook dan eigenlijk niet méér reden, instemming met zijn beweringen te betuigen of daartegen te protesteeren, niet méér dan waar het de beweringen van een romanpersoon of van een dramafiguur geldt.

In dit boekje komt één passage voor, die ik hier even wil afschrijven. Van Campen heeft het over de absoluut noodzakelijke concentratie van den artiest en zegt dan:

„Doet een kunstenaar dit willekeurig:

zich-zelf sluiten voor al wat niet is het doorvoelen van den eigen, diepsten aard van een wezen of ding? Neen, dat is hem aangeboren, hij moèt dit doen. Het is hem aangeboren alles te vergeten voor dit eene, terwijl hij aanschouwt en herschept. Een opperst concentratie-vermogen van het denk-voelen wordt hier vereischt. Zoo ergens, dan is hier het woord waar: „Niemand kan twee heeren dienen”. Geen mensch kan schrijven om den roem, geen om het geld, geen om te hervormen (Ik spatieer, H. R.), en tegelijkertijd een kunstwerk scheppen. Alleen, wanneer hij op het objectief aanschouwen van den diepsten, eigen aard van een wezen of ding zijn geheele denk-voelen concentreert, kan hij 't”.

Wie zoo schrijft is een diep overtuigde. Hij heeft geen „meeningen”, hij wéét. Maar dit is het weten van den geloovige, niet van den wetenschappelijke. Ja zelfs niet geheel van den „objectieven”, opmerker. Want die constateert... dat wel degelijk sommige boeken, geschreven om te hervormen, kunstwerken zijn geworden. H. R.

La Revue de Hollande, littéraire, artistique, documentaire, nos 1, 2, 3 en 4 (Juillet à Octobre '15), La Haye, Plaats 24 (A. W. Sythoff, Leyde, éditeur).

De bedoeling van dit zeer smaakvol en royaal uitgegeven tijdschrift schijnt wel voornamelijk te zijn, belangstelling voor nederlandsche kunst en cultuur te wekken in de fransch sprekende landen. Een verrassende en loffelijke bedoeling voorwaar! Verrassend vooral omdat wij, Nederlanders, met zulke belangstelling nu juist niet verwend zijn. De groote omringende landen, met hun rijke scharen van eigen schrijvers, eigen kunstenaars op ieder gebied, plachten zich tot nog toe maar weinig te laten gelegen zijn, althans aan onze litteratuur! En kijk nu eens in deze eerste vier nummers van de *Revue de Hollande*. Een voortreffelijk artikel van Dirk Coster: *Introduction à l'étude de la littérature néerlandaise*, het begin eener ver-

taling van Van Schendels, „Zwerfer Verliefd”, (*Le Vagabond amoureux*), van Borels „Laatste Incarnatie”, van een der beste vertellingen van Augusta de Wit, van een gedicht van Boutens. En een kroniek van onzen landgenoot P. Valkhoff, den schrijver der fransch-heldere artikelen over Anatole France in den *Gids*.

De „*Revue de Hollande*” heeft natuurlijk nog meer bedoelingen, doch deze treden nog niet alle zoo duidelijk aan den dag. In haar voorwoord laat de redactie zich louter negatief uit over 't geen haar tijdschrift wil: „*La Revue de Hollande ne veut pas être une publication éphémère. Ce ne sera pas non plus une feuille de propagande, moins encore de polémique. Et si, dans les graves circonstances qui nous traversons, une part est laissée au commentaire des évènements, c'est que ces évènements inquiètent et occupent toutes les intelligences. C'est l'actualité tangible et implacable, et tout comme un journal d'informations, une revue doit en tenir compte. Nous préférons à un programme plein de promesses, des réalisations immédiates ou prochaines; à une imposante profession de foi, le sentiment de notre entière indépendance*”.

Uitstekend, wij wachten gaarne af, erkennend dat de „*réalisations immédiates*” in deze eerste nrs de uitgave al volkomen wettigen. Immers welk fransch tijdschrift zou bereid geweest zijn de voor mij opgesomde bijdragen te plaatsen? En er zijn er meer zoo. Inderdaad, beter dan alle beloften, is het onmiddellijk bewijzen van bestaansrecht door voortreffelijkheid van inhoud.

Wat het uiterlijk betreft ken ik geen in Frankrijk gedrukte revue die met deze fransch-hollandsche kan wedijveren.

Een hartelijke gelukwensch dus aan den „*redacteur-en-chef*” G. S. de Solpray en zijn medewerkers. De hollandsche litteratuur heeft zóóveel aan de fransche te danken, dat het ons, hollandschen schrijvers, wel zeer veel voldoening geven zou, als ook in omgekeerde richting eenige erkenning en dankbaarheid ontstond. H. R.